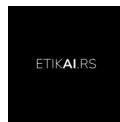
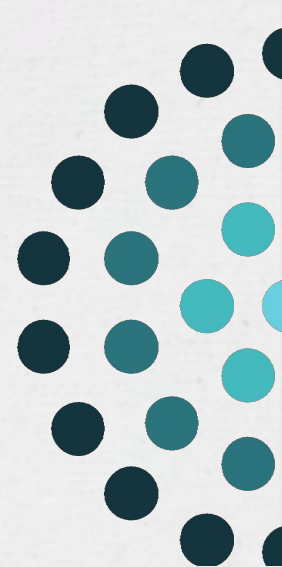

SAFEGUARD-DH: Responsible Digitalization and Ethical Governance for AI Futures in Digital Heritage

Veštačka inteligencija i etička upotreba - aktuelno stanje u Srbiji

Webinar, 17. 3. 2026, 12.00 časova

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the REA. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

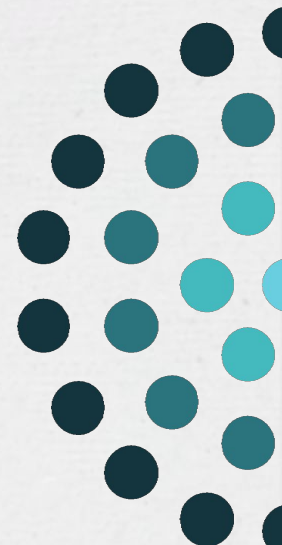
Funded by
the European Union

SAFEGUARD-DH

SAFEGUARD-DH: Responsible Digitalization and Ethical Governance for AI Futures in Digital Heritage

Odgovorna digitalizacija i etičko upravljanje za buduće korišćenje veštačke inteligencije u digitalnom nasleđu

* Za analizu rezultata upitnika i izradu prezentacije delimično je korišćena VI (Claude, Perplexity), prezentacija je realizovana na Google Docs platformi u oblaku, dok je današnji webinar hostovan preko Microsoft Teams-a.

Safeguard-DH

RESPONSIBLE · PARTICIPATORY · ETHICAL

AI in Digitalization of Cultural Heritage

Pod-grant projekta reinforcing.eu

Donator

European Research Executive Agency (REA)

Krovni projekat

REINFORCING

Broj grant ugovora

101094435

Trajanje projekta

12 meseci, novembar 2025 - oktobar 2026

Konzorcijum tri partnerske organizacije

- **KreativaLab (Beograd):** Koordinator projekta, zadužen za strateško vođenje i diseminaciju. Pod rukovodstvom **Bogdana Trifunovića**, organizacija koristi svoju ekspertizu u inovacijama u kulturi kako bi osigurala usklađenost sa evropskim istraživačkim standardima.

Kreativa Lab

- **ETIK.AI (Novi Sad):** Pravno-etički ekspert projekta pod vođstvom **Tamare Zavišić**. Organizacija je fokusirana na usklađivanje digitalne transformacije sa EU AI Act i GDPR regulativama, sprovodeći analize rizika i razvijajući okvire za odgovornu upotrebu veštačke inteligencije.

ETIK.AI.RS

- **Biblioteka „Milutin Bojić“ (Beograd):** Primarni institucionalni partner i tehnički realizator. Kao lider u digitalizaciji bibliotečke građe, biblioteka služi kao poligon za praktičnu implementaciju ORRI principa pod tehničkim vođstvom **Andrije Sagića**.

AI, etičko upravljanje i digitalizacija

- Projekat Safeguard-DH bavi se **kritičnim jazom** u upravljanju digitalnim nasleđem: **nedostatkom etičkih okvira pri masovnoj digitalizaciji podržanoj veštačkom inteligencijom (AI)**.
- Problem leži u **isključivanju pojedinaca i zajednica iz procesa odlučivanja o sopstvenom nasleđu**, posebno kada je reč o osetljivoj građi.
- Vizija projekta je **transformacija institucija kulture u etičke čuvare digitalnog pamćenja kroz koncept "ugrađene odgovornosti"** (responsibility-by-design).

Transformacija kroz tri operativna pomaka:

1. **Sistemske protokoli:** Zamena dosadašnjih ad-hoc odluka o privatnosti sistemskim protokolima za etičku reviziju.
2. **Strukturirane konsultacije:** Uvođenje sistemske mogućnosti konsultacija sa zajednicom pre digitalizacije osetljivih kolekcija.
3. **Integracija regulative:** Direktno ugrađivanje provera usklađenosti sa domaćim zakonima, podzakonskim aktima, EU AI Act i GDPR u standardne digitalne radne tokove.

Ciljevi projekta

1. **Dizajn otvorene i odgovorne strategije:** Razvoj i usvajanje internog strateškog dokumenta za odgovornu digitalizaciju u ustanovama kulture.
2. **Mehanizmi angažovanja:** Uspostavljanje strukturiranih načina za učešće građana i zainteresovanih strana u upravljanju digitalnim nasleđem, formiranje **Heritage Ethics Advisory Panel** odbora
3. **Monitoring alat i KPI:** Kreiranje institucionalnog instrumenta za evaluaciju i praćenje odgovornih i otvorenih performansi u digitalnim praksama.
4. **Anticipativno upravljanje:** Olakšavanje refleksije o etičkim i pravnim izazovima kroz javne panele i sesije i izgradnja scenarija korišćenja veštačke inteligencije.

Rezultati Upitnika o etičkoj upotrebi AI (decembar 2025)

Safeguard-DH

RESPONSIBLE · PARTICIPATORY · ETHICAL

AI in Digitalization of Cultural Heritage

Upitnik o etičkoj upotrebi veštačke inteligencije (AI) u procesima digitalizacije i digitalne transformacije

The form Upitnik o etičkoj upotrebi veštačke inteligencije (AI) u procesima digitalizacije i digitalne transformacije is no longer accepting responses.

Try contacting the owner of the form if you think this is a mistake.

Svrha - Razumevanje etičkih izazova

Kontekst: Projekat Safeguard-DH istražuje integraciju AI u kulturne i akademske institucije uz poštovanje regulativa, etičkih principa i ljudskih prava.

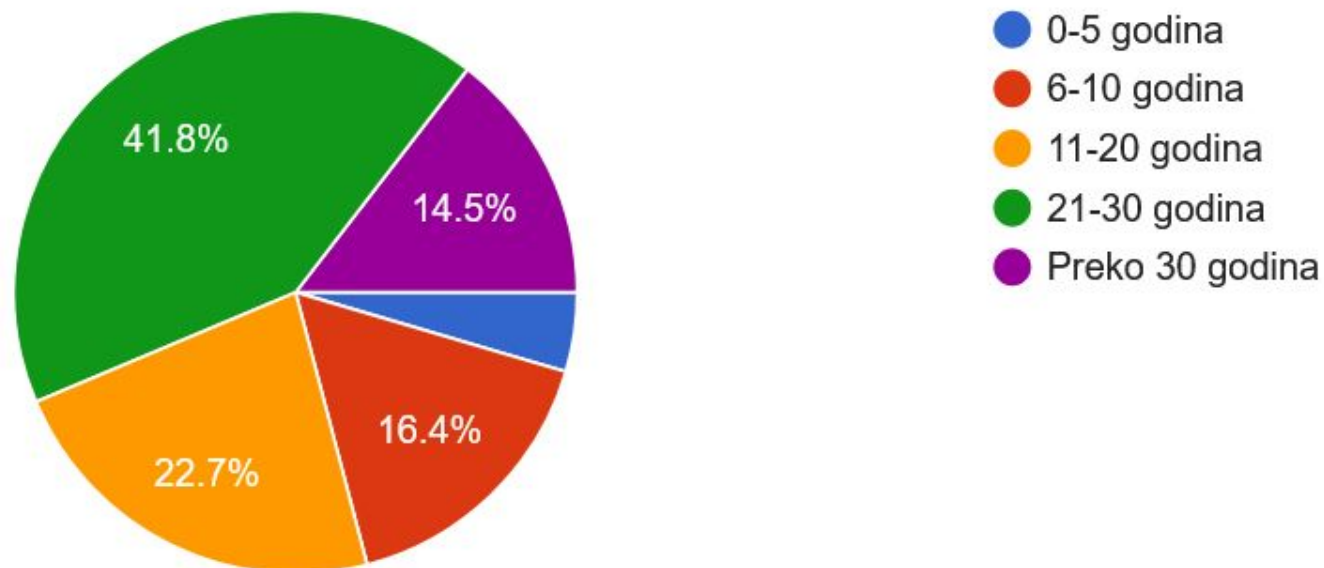
Cilj upitnika: Mapiranje trenutnog stanja digitalne transformacije i identifikacija kritičnih tačaka u primeni AI alata.

Značaj: Rezultati pružaju osnovu za razvoj specifičnih etičkih okvira i programa obuke prilagođenih lokalnom kontekstu i potrebama stručnjaka.

2. Godine radnog iskustva

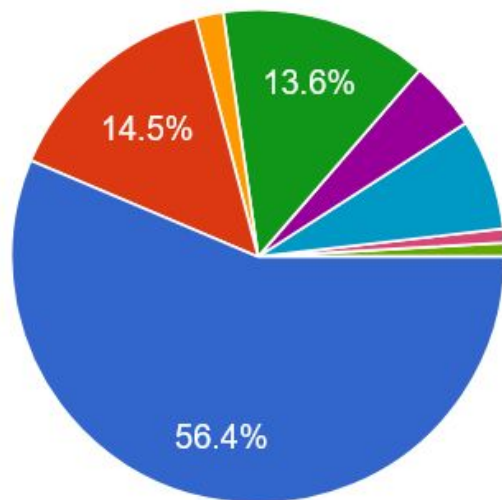
110 responses

3. Tip organizacije iz koje dolazite

(Označite jednu opciju koja je najbliža Vašem iskustvu)

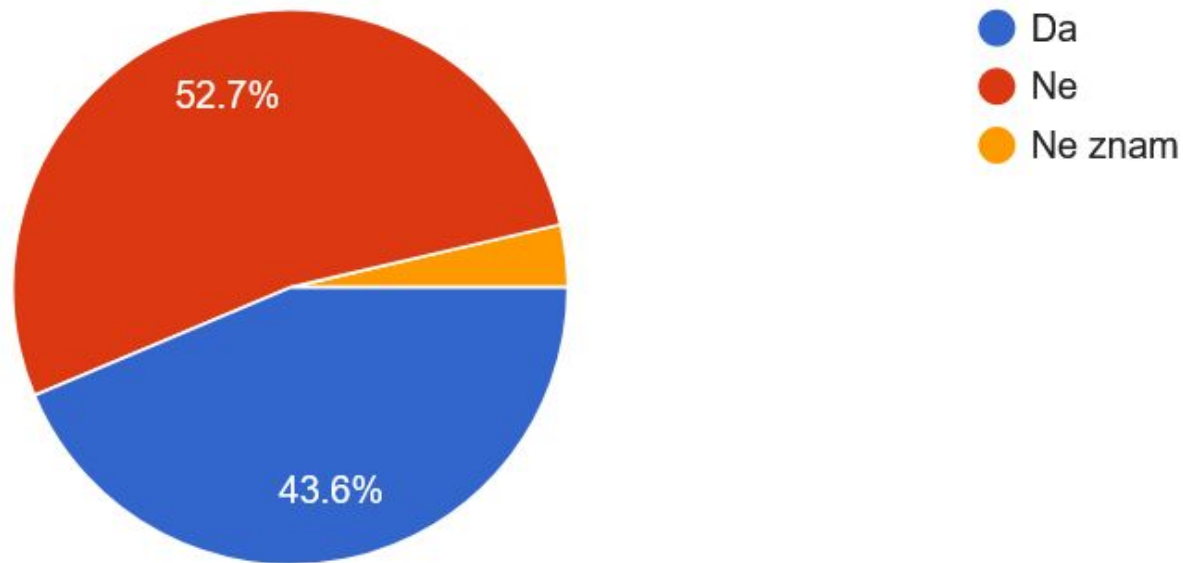
110 responses

- Ustanova kulture (muzej, biblioteka, arhiv, galerija...)
- Akademski ili istraživački ustanova
- Nevladina organizacija
- Kompanija/privatni sektor
- Javna institucija/državna uprava
- Freelancer/samostalni konsultant
- Nezaposlen/a sam
- Advokat

4. Da li u Vašoj organizaciji postoji posebno odeljenje ili organizaciona jedinica posvećena digitalizaciji/digitalnoj transformaciji?

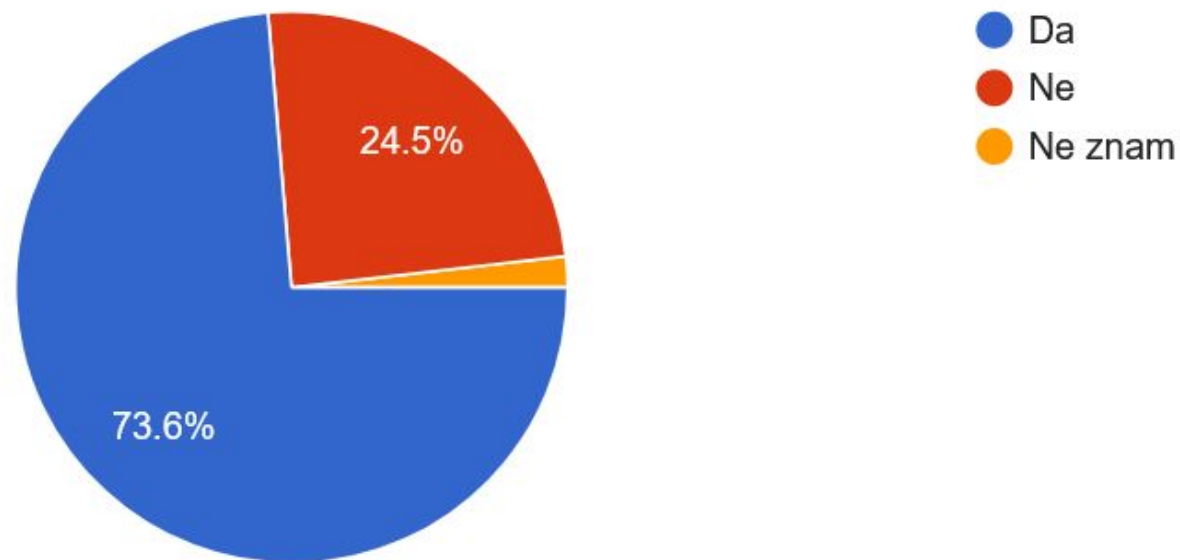
110 responses

5. Da li Vaša organizacija ima digitalnu kolekciju dostupnu online?

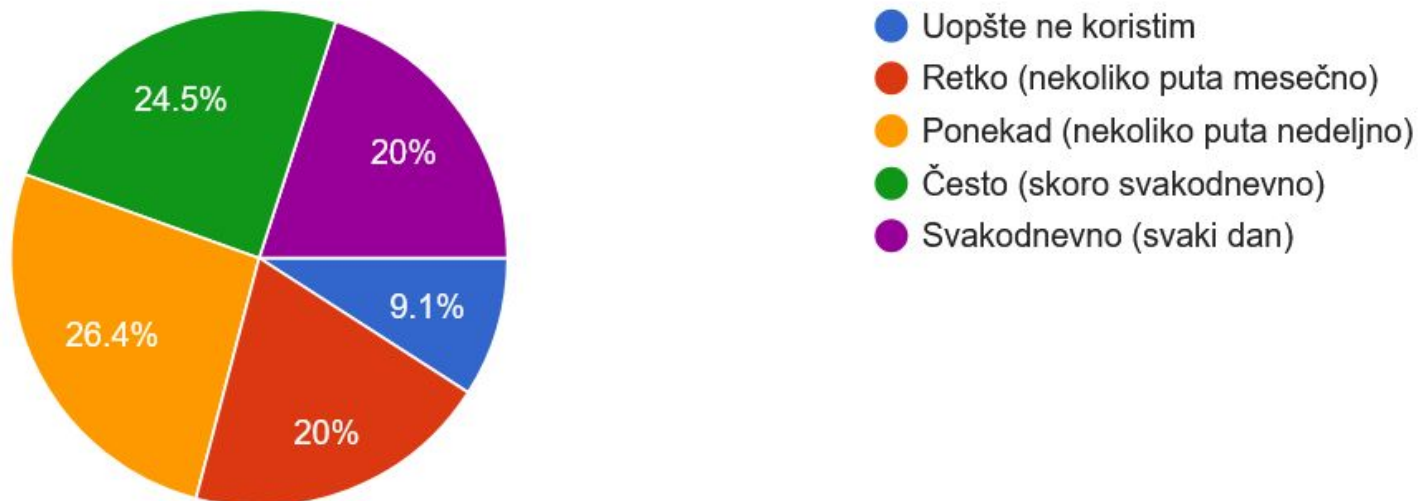
(Pod digitalnom kolekcijom podrazumevamo: digitalizovane materijale, baze podataka, online arhive, digitalne izložbe i sl.)

110 responses

6. Koliko često koristite AI alate?

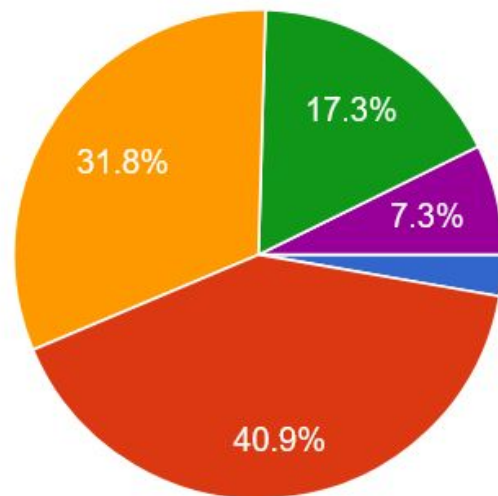
110 responses

7. Koliko dobro poznajete AI tehnologije, alate i koncepte?

(Označite nivo poznavanja, gde je 1 najniži nivo a 5 najviši)

110 responses

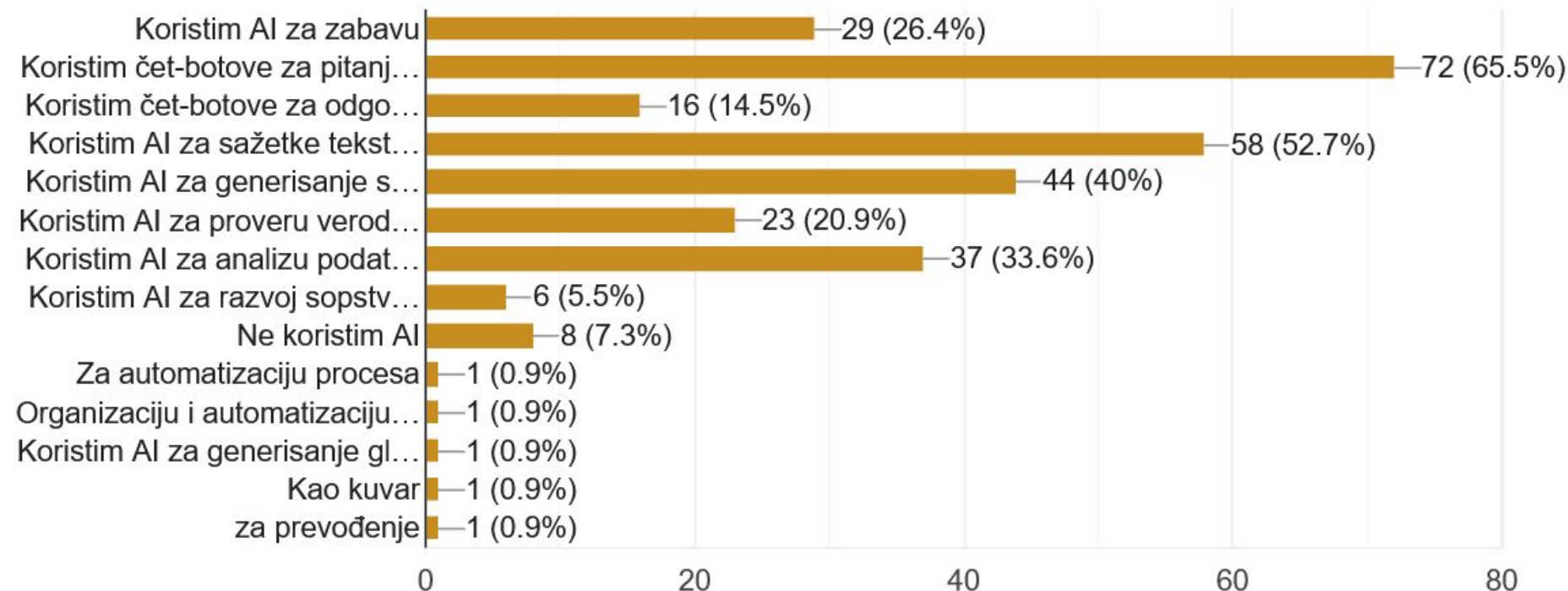

- 1 - Nemam znanja
- 2 - Osnovno poznavanje
- 3 - Umereno poznavanje
- 4 - Napredno poznavanje
- 5 - Profesionalna/ekspertska upotreba

8. Označite sledeće načine na koje koristite AI

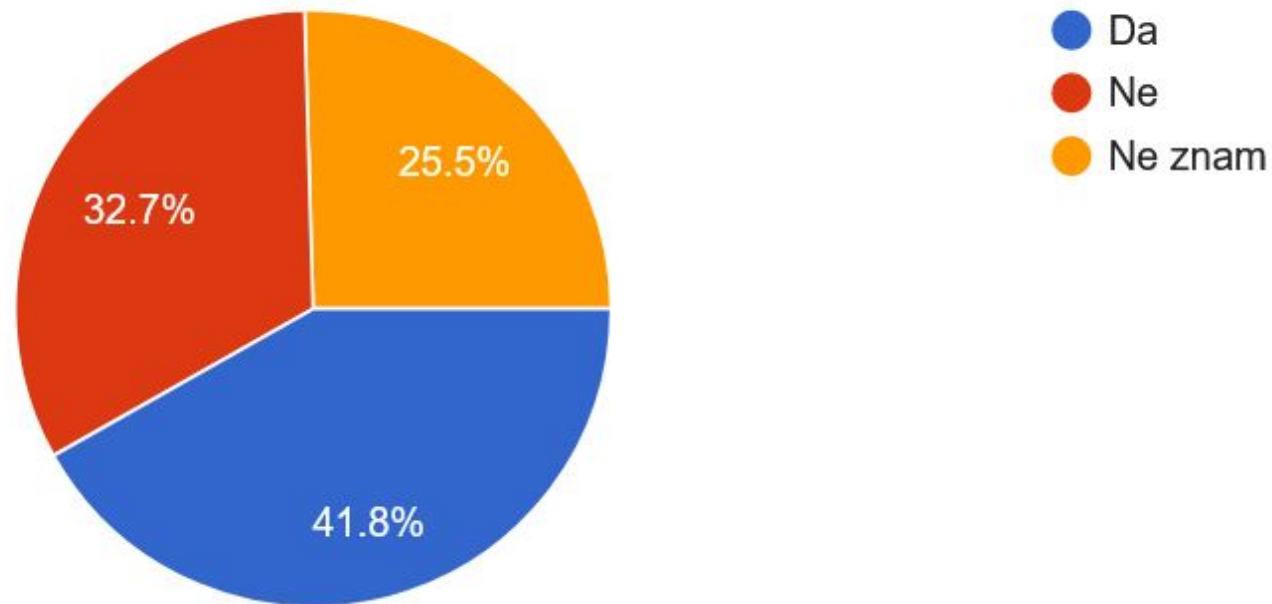
(Možete označiti više odgovora)

110 responses

9. Da li se AI koristi u profesionalne svrhe u Vašoj organizaciji?

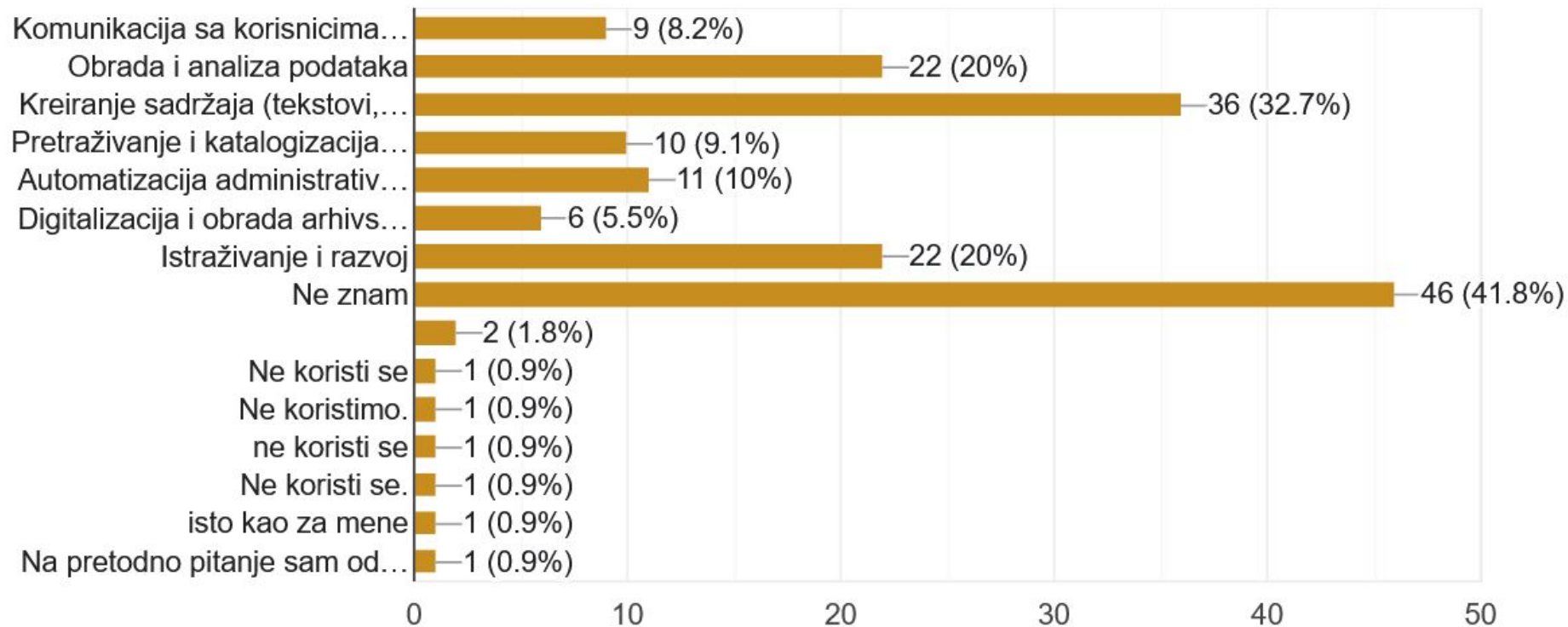
110 responses

10. Ako se AI koristi u Vašoj organizaciji, u koje svrhe?

(Možete označiti više odgovora)

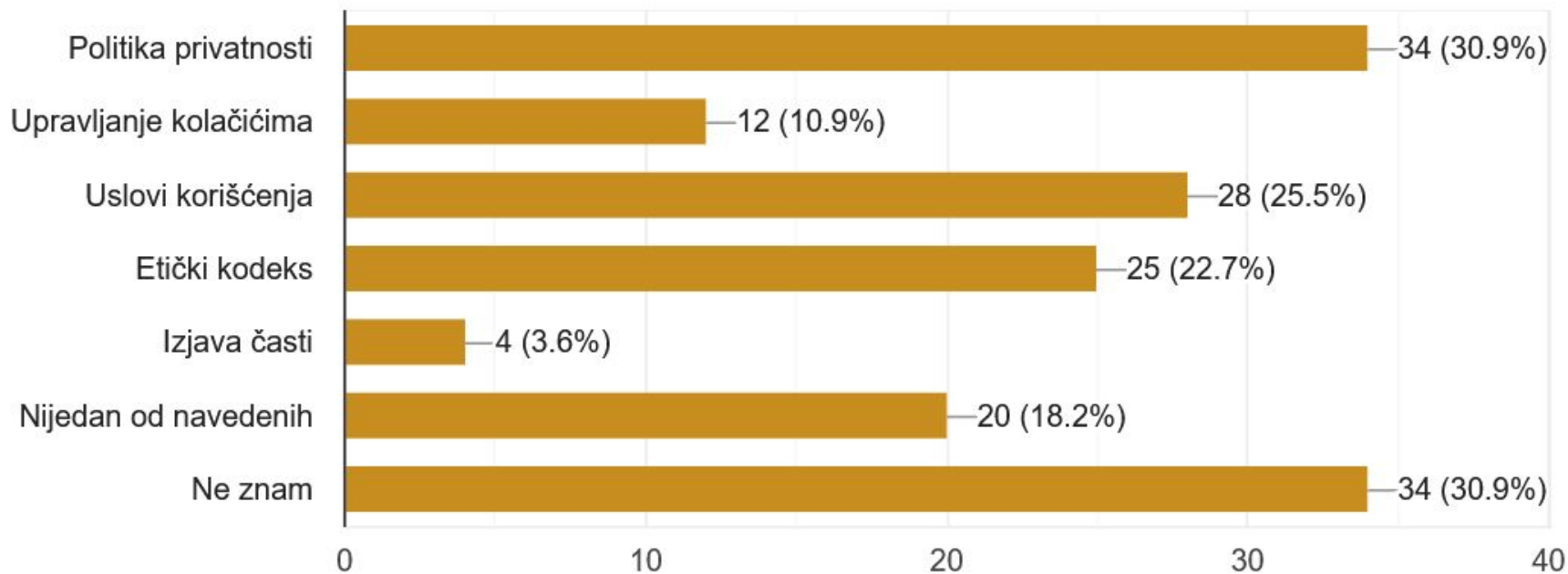
110 responses

11. Koje od sledećih dokumenata Vaša organizacija ima usvojene?

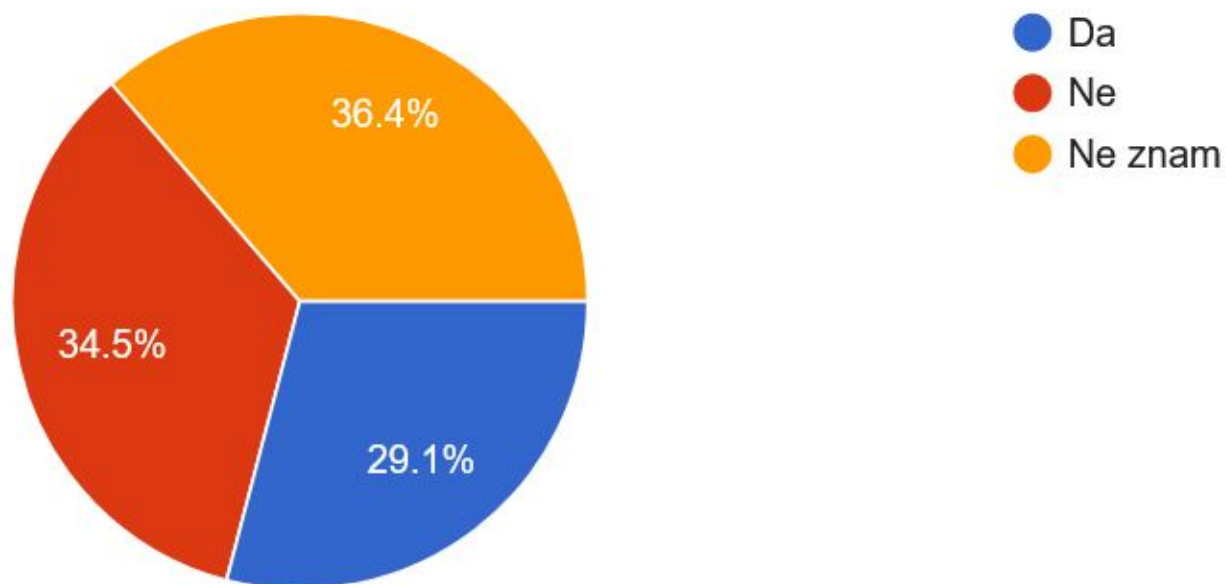
(Možete označiti više odgovora)

110 responses

12. Da li su neki od prethodno navedenih dokumenata dostupni online za javni pregled?

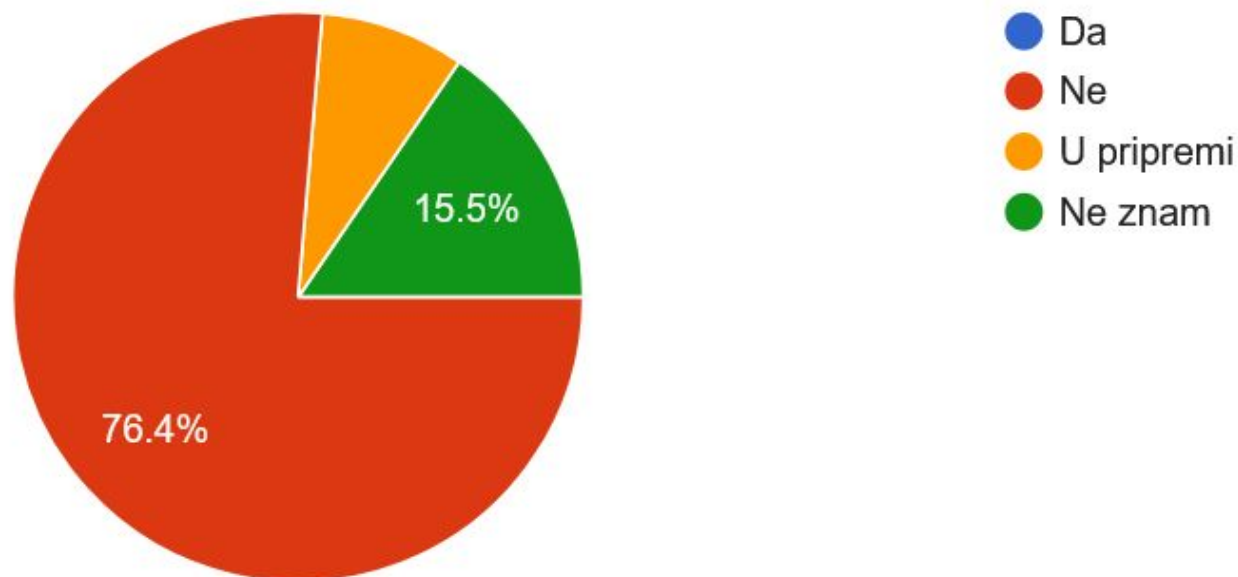
110 responses

13. Da li je u Vašoj organizaciji donet zvanični dokument u vezi sa upotrebom AI?

(Na primer: politika korišćenja AI, smernice, procedure...)

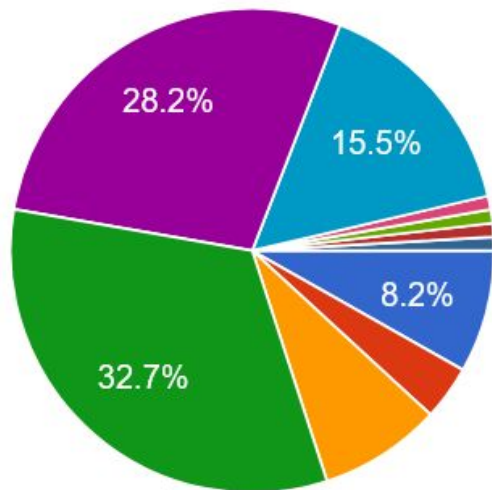
110 responses

15. Da li objavljujete da ste koristili AI?

(Na primer: prilikom slanja odgovora drugoj strani, napomene u objavljenom tekstu, generisanom sadržaju, itd.)

110 responses

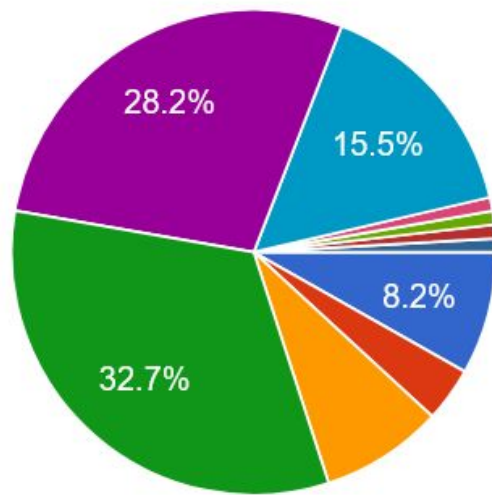

- Uvek
- Najčešće
- Ponekad
- U zavisnosti od zahteva/situacije
- Nikad
- Ne koristim AI
- Objava razvoja AI alata u procesu digi...
- Ne koristim AI u svrhu generisanja sa...

15. Da li objavljujete da ste koristili AI?

(Na primer: prilikom slanja odgovora drugoj strani, napomene u objavljenom tekstu, generisanom sadržaju, itd.)

110 responses

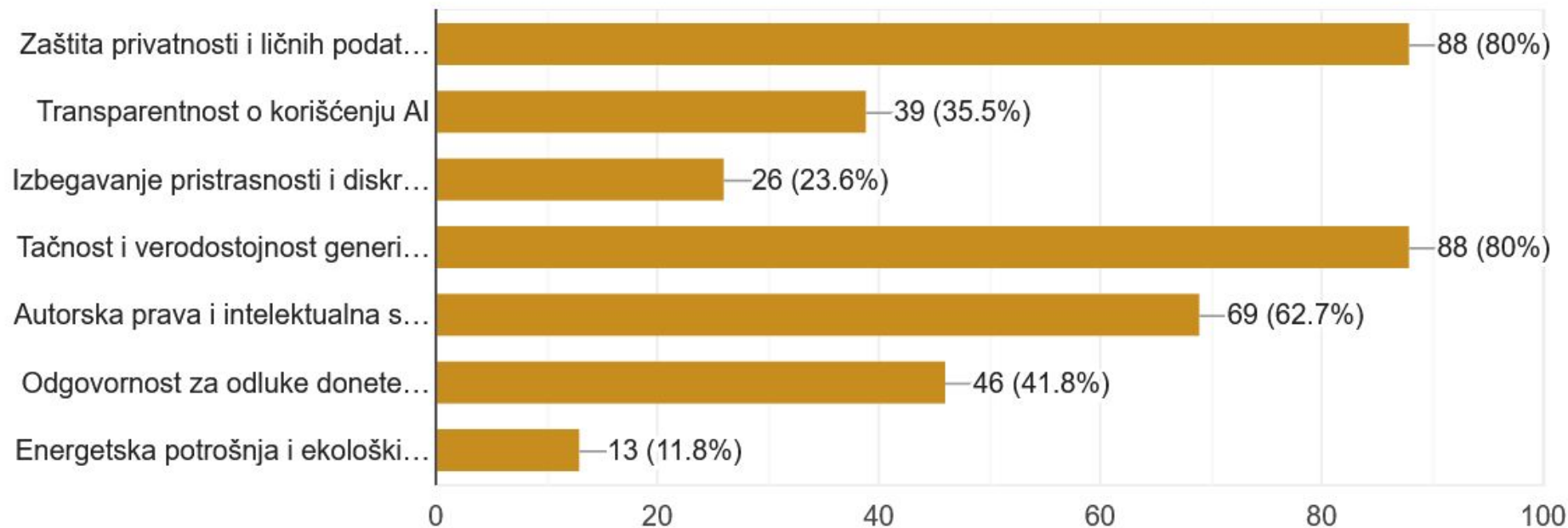

- Da. Vrlo je vazno da objavim to, I posaljem AI sadrzaj kontent timu koji ce ispraviti I ukloniti sve greske koje AI pravi.
- Odgovor je nikada, ali obrazloženje da je za lične potrebe i nije potrebno objavljivanje.

16. Koliko su Vam važni sledeći etički aspekti pri korišćenju AI?

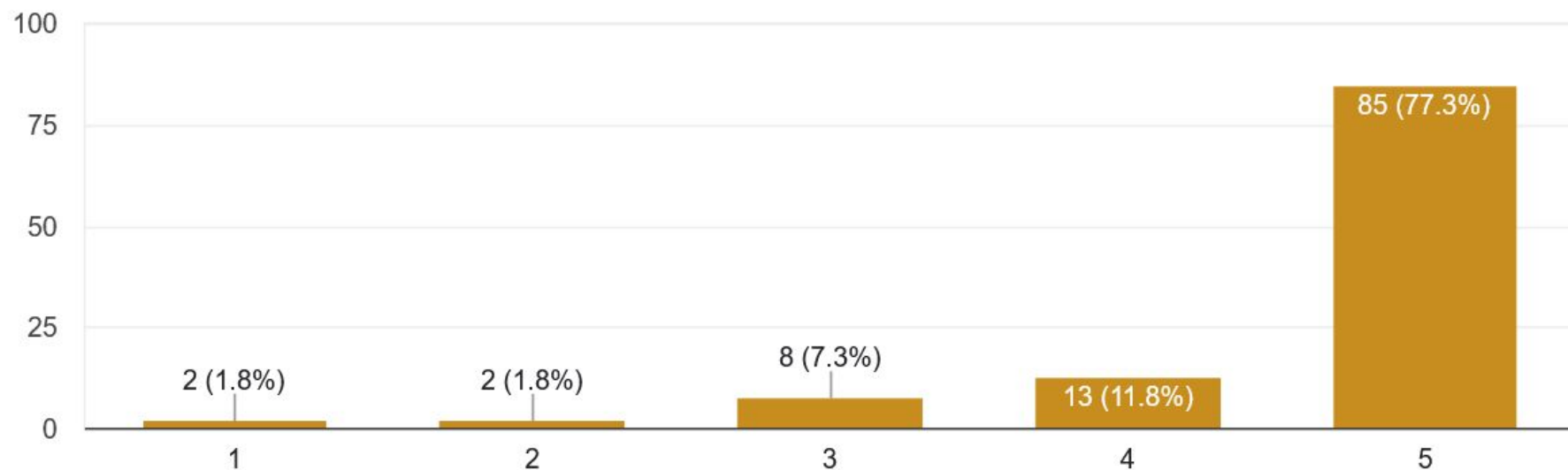
(Izaberite do četiri najvažnija aspekta iz ponuđene liste)

110 responses

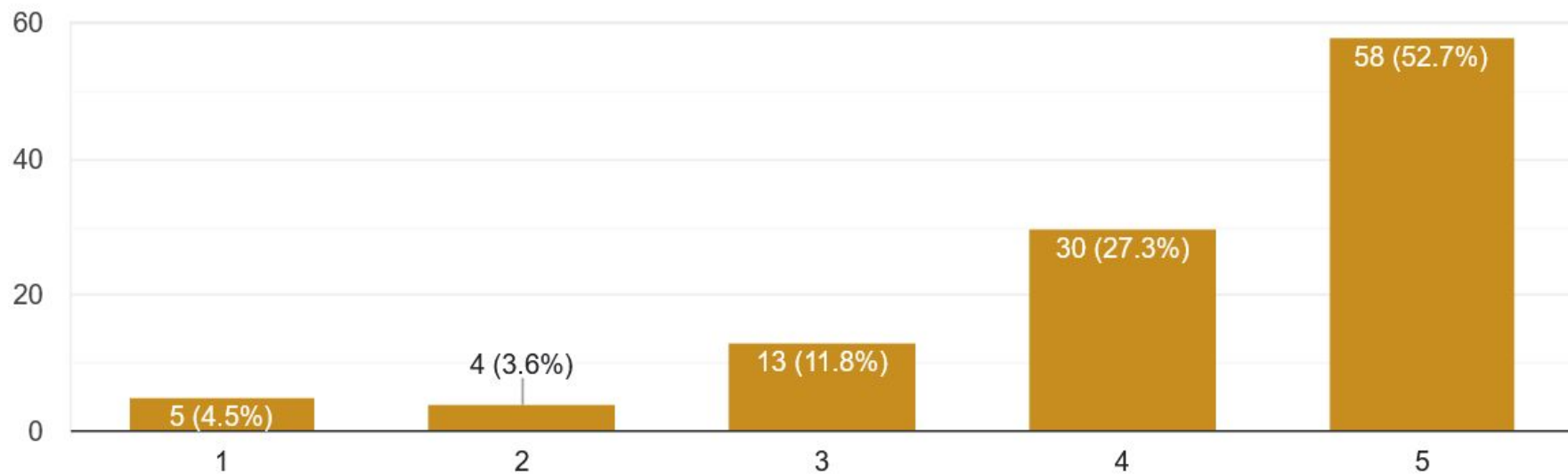
17. Koliko Vam je važna zaštita privatnosti i ličnih podataka pri korišćenju AI?

110 responses

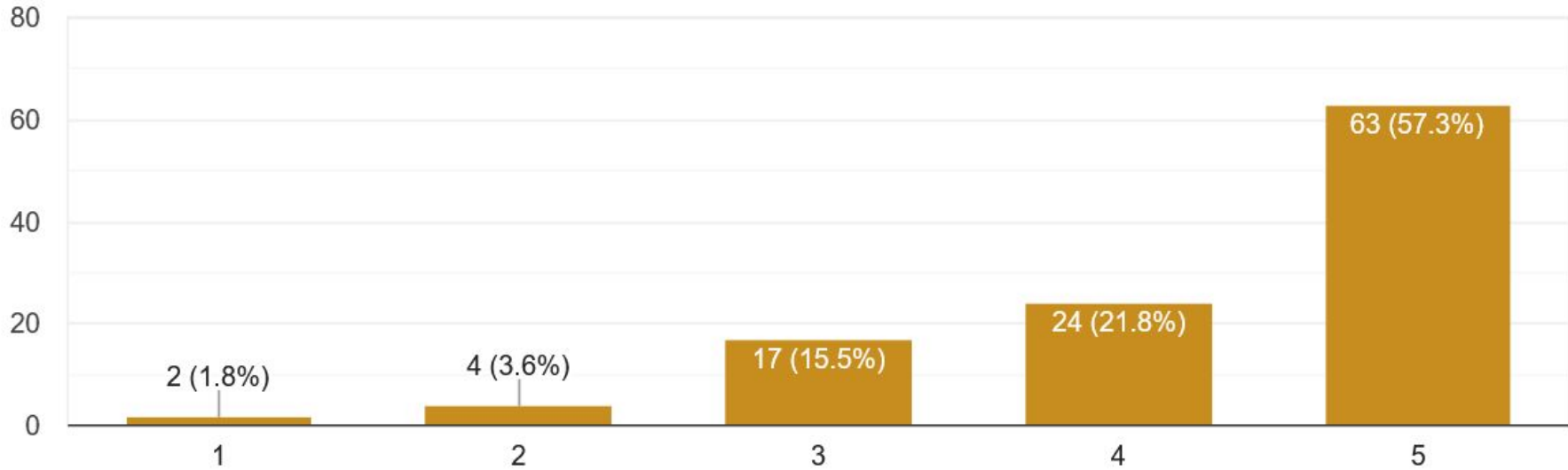
18. Koliko Vam je važna transparentnost o korišćenju AI?

110 responses

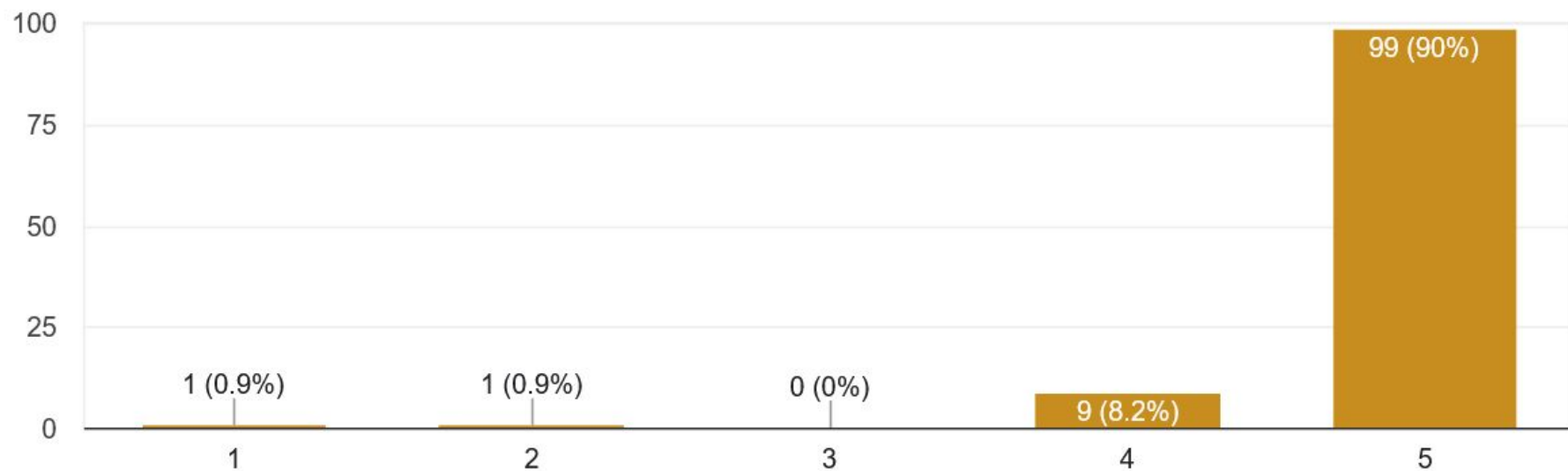
19. Koliko Vam je važno izbegavanje pristrasnosti i diskriminacije pri korišćenju AI?

110 responses

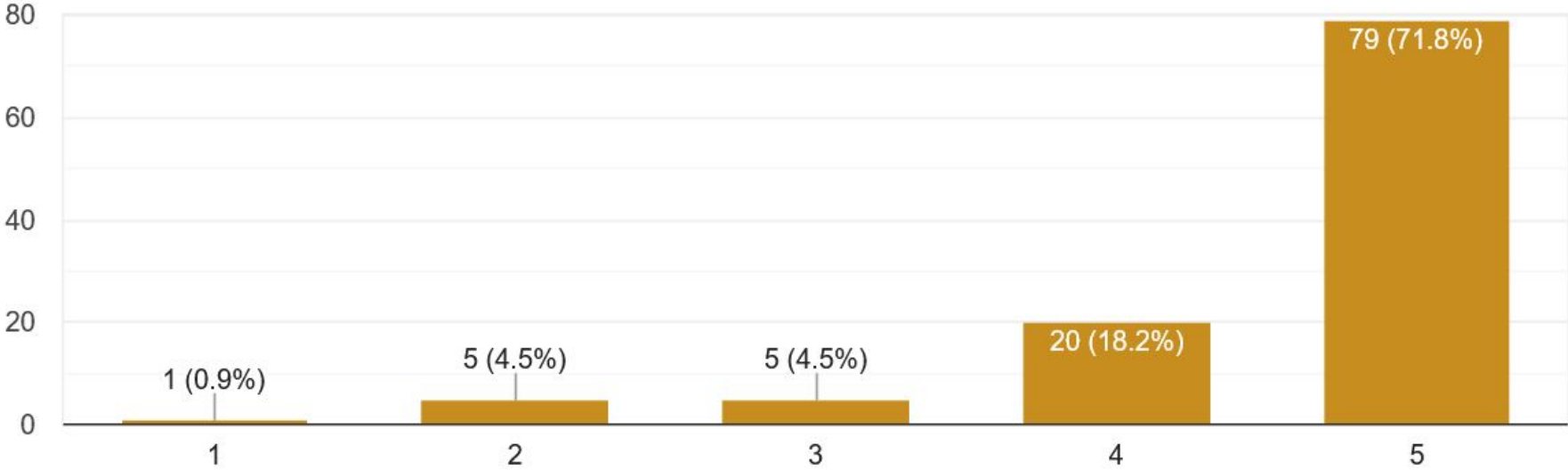
20. Koliko Vam je važna tačnost i verodostojnost generisanog sadržaja pri korišćenju AI?

110 responses

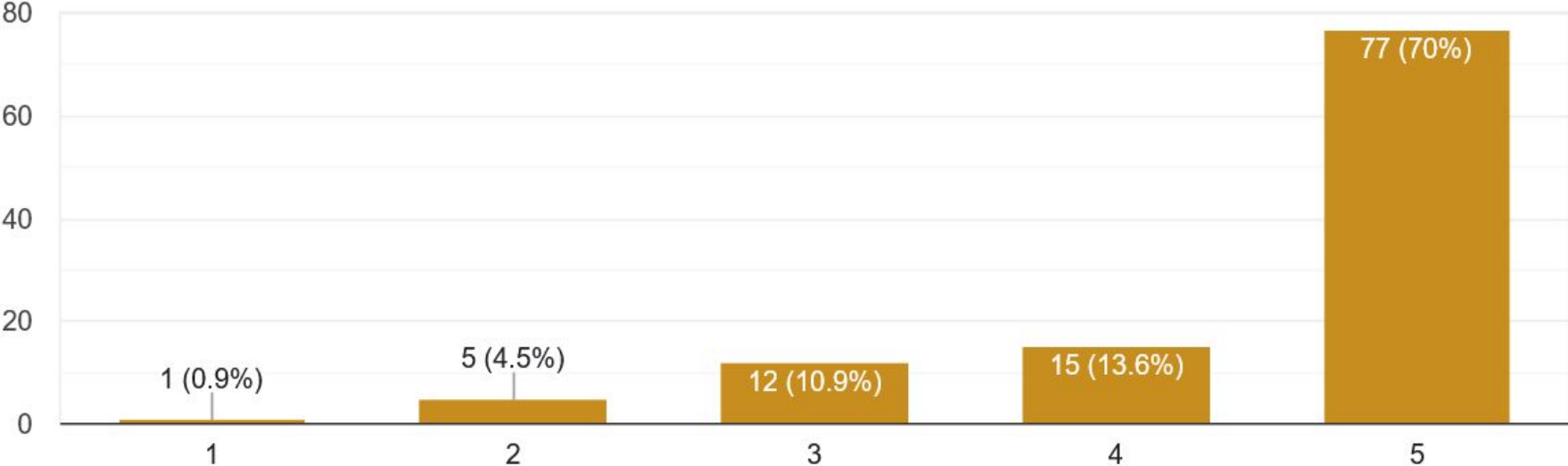
21. Koliko Vam je važna zaštita autorskih prava i intelektualne svojine pri korišćenju AI?

110 responses

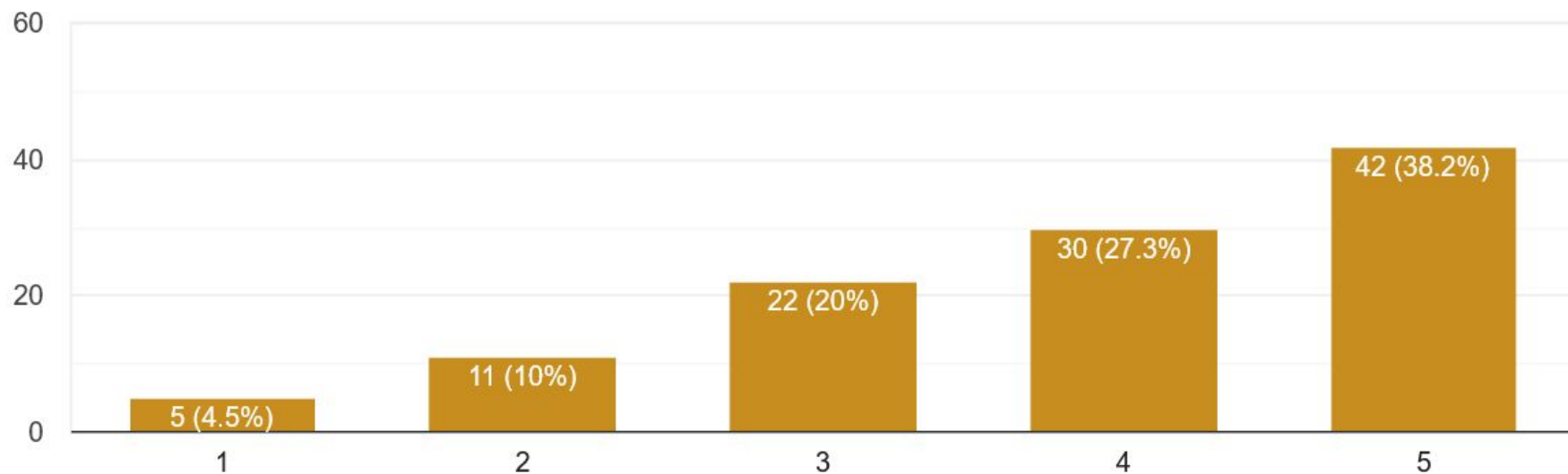
22. Koliko Vam je važna odgovornost za odluke donete pomoću AI?

110 responses

23. Koliko Vam je važna energetska potrošnja i ekološki uticaj pri korišćenju AI?

110 responses

24. Sa kojim etičkim izazovima se najčešće susrećete pri korišćenju AI?

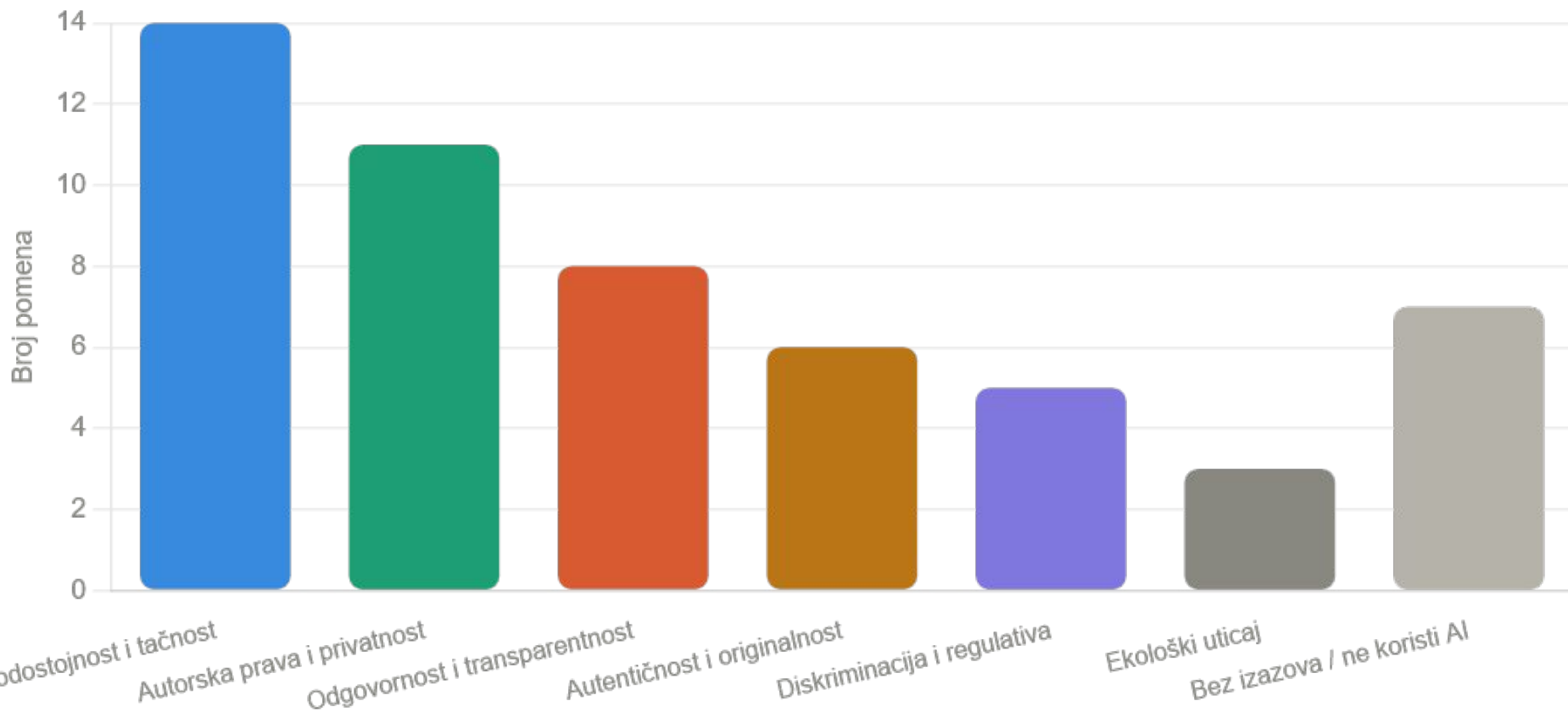
(otvoreni odgovori)

- Тачност и веродостојност.
- навођење извора
- Odgovornost
- Verodostojnost podataka
- Validnost izvora znanja i zaštita autorskih prava.
- Kršenje autorskih prava
- Odgovornost za donete odluke na osnovu AI.
- Verodostojnost. AI već samostalno preuzima sadržaje koji ne moraju uvek biti tačni
- Autorska prava i Zaštita ličnih podataka
- Javnost postavljenih pitanja i razgovora sa četom. Nemam poverenja tako da sam vrlo obazriva.
- Ne znam dobro da postavljam pitanja / promptovanje
- Ne verujem u nepristrasnost i potpunu neutralnost kod etički osetljivih odgovora.

24. Sa kojim etičkim izazovima se najčešće susrećete pri korišćenju AI?

(otvoreni odgovori)

- Privatnost podataka
- Zloupotreba mogućnosti
- Koliko je od autentičnog sadržaja moje a koliko pripada AI
- Нетачне , лажне и непроверене информације.
- Питање извора, веродостојности информација и аутора садржаја.
- ученици не наводе шта су користили и да ли су и како проверили добијене податке
- manipulacija informacijama, kršenje prava na privatnost, nepristrasnost...
- Ne zelim da me brzo donosenje odgovora zaglupi
- Obmanjivanje kranjih korisnika koji misle da je nešto napisao čovek, a napisao je AI alat.
Zatim, odgovornost za istinitost informacija - AI alati često izmišljaju podatke iako se pozivaju na izvore. I definitivno: pitanje zalaženja u tuđu privatnost i gubitak sopstvene
- Pitanje prava na privatnost i kršenje autorskih prava.
- Da ću povrediti nečija autorska prava korišćenjem veštačke inteligencije

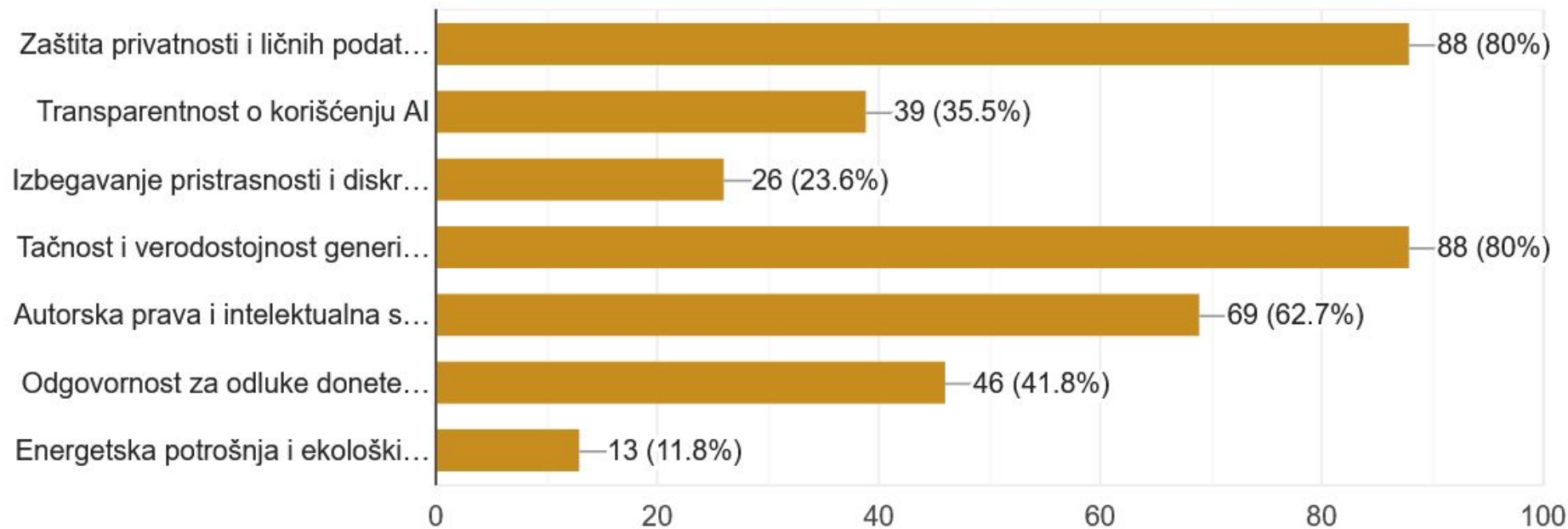

* Izvor: Claude.ai

16. Koliko su Vam važni sledeći etički aspekti pri korišćenju AI?

(Izaberite do četiri najvažnija aspekta iz ponuđene liste)

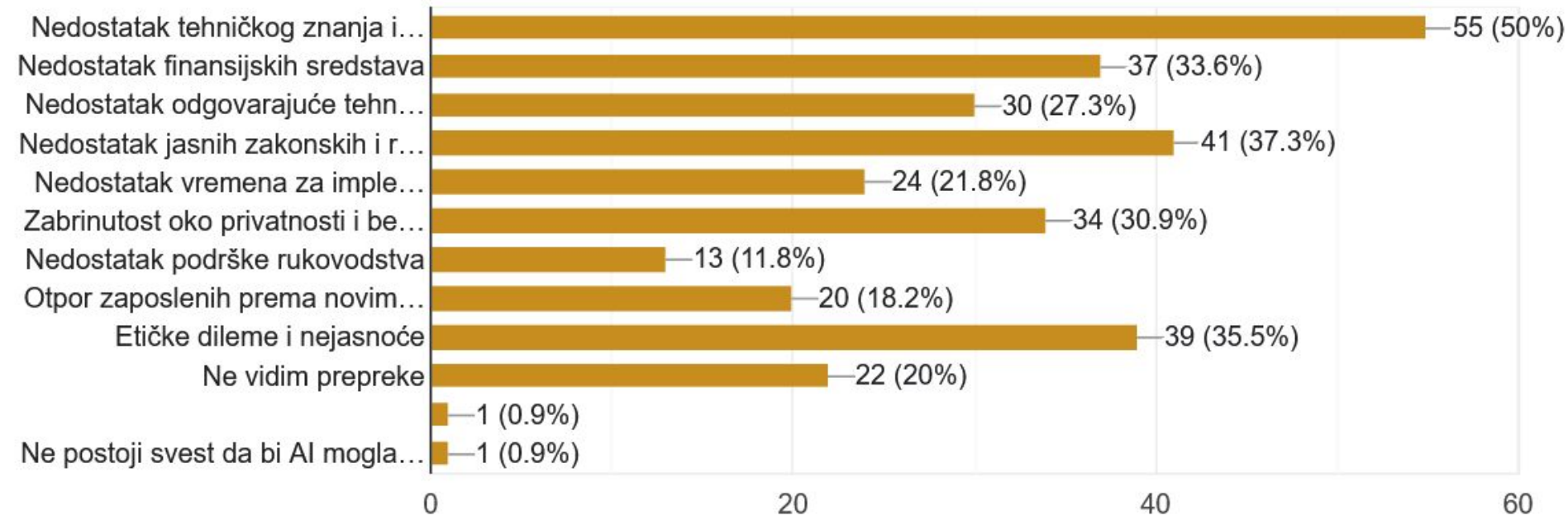
110 responses

25. Koje su osnovne prepreke za primenu AI u Vašoj organizaciji?

(Možete označiti više odgovora)

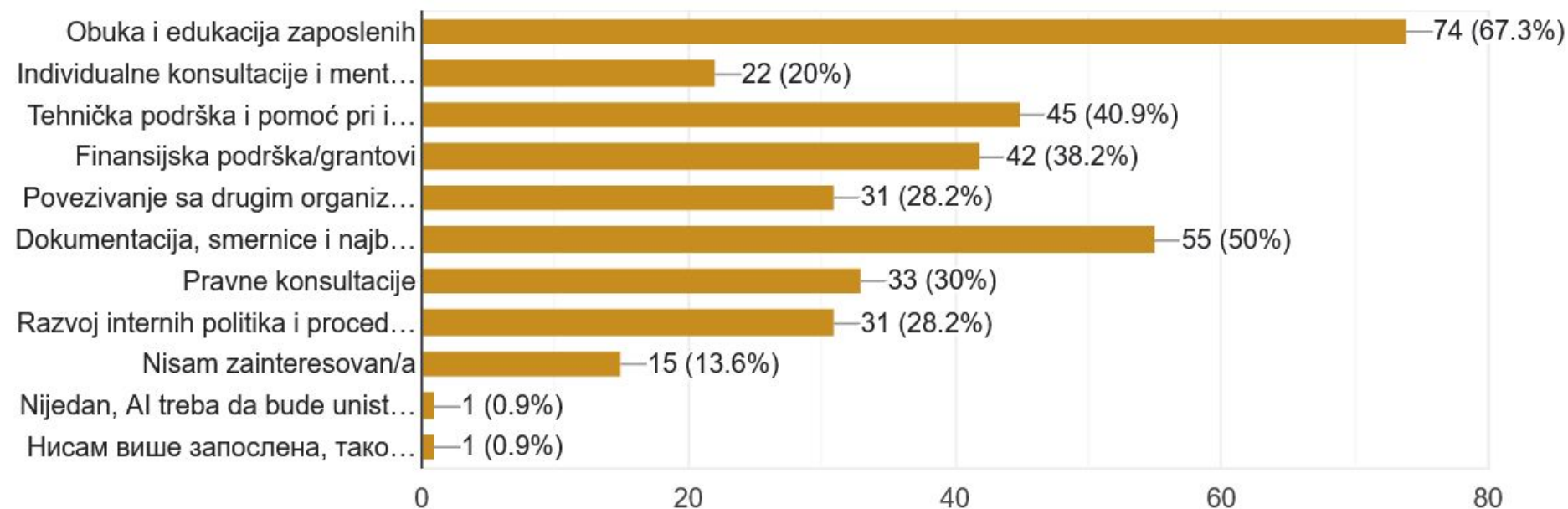
110 responses

26. Za koje oblike podrške u korišćenju AI bi Vaša organizacija ili Vi lično bili zainteresovani u narednom periodu?

(Možete označiti više odgovora)

110 responses

Zaključci - procenti i brojke

Dok preko **70% pojedinaca** izjavljuje da regularno **koriste AI**, **nijedna organizacija** zastupljena u upitniku **nema usvojene AI politike ili dokumente**, iako tri četvrtine organizacija barata sa digitalnim podacima i zbirkama.

Svega **četvrtina ispitanika** smatra da **poznaje AI tehnologije** na naprednom ili ekspertskom nivou, a **dve trećine** ističe **neophodnost obuke** zaposlenih u toj oblasti kao primarnu potrebu.

Većina ispitanika pokazuje **snažnu etičku svest** u vezi AI kada o tome razmišljaju kao pojedinci ili individualni korisnici, dok sa druge strane postoji **izraziti jaz kada je u pitanju institucionalni okvir** i nepoznavanje institucionalnih politika u AI domenu.

Upitnik pokazuje da se na visokom mestu uslova promena institucionalnog okvira nalazi potreba **donošenja smernica, uputstava i druge dokumentacije** koja bi pomogla u **regulaciji praksi etičkog korišćenja AI**.

Zaključci - osnovne etičke teme

Verodostojnost i tačnost - ispitanici su zabrinuti zbog netačnih informacija, izmišljenih izvora i nemogućnosti provere podataka. Nekoliko ispitanika eksplicitno napominje da AI "zna da pogreši" i da "samostalno preuzima sadržaje koji ne moraju biti tačni."

Autorska prava i privatnost su druga po učestalosti tema. Posebno se ističu zaštita ličnih podataka, kršenje autorskih prava i poverljivost informacija koje se unose u AI alate.

Odgovornost i transparentnost obuhvataju pitanja ko je odgovoran za odluke donete na osnovu AI, kao i nedovoljnu transparentnost u korišćenju - posebno u obrazovnom kontekstu.

Autentičnost sadržaja - osećaj "neautentičnosti" kada se koristi tuđi intelektualni rad i pitanje granice između svog i AI sadržaja.

Mali deo ispitanika navodi da nema etičkih izazova ili da ne koristi AI, dok su **ekološki uticaj** i **energetska potrošnja** na dnu prioriteta, što ukazuje da je tema tehnološkog uticaja na životnu sredinu manje zastupljena u javnom diskursu Srbije.

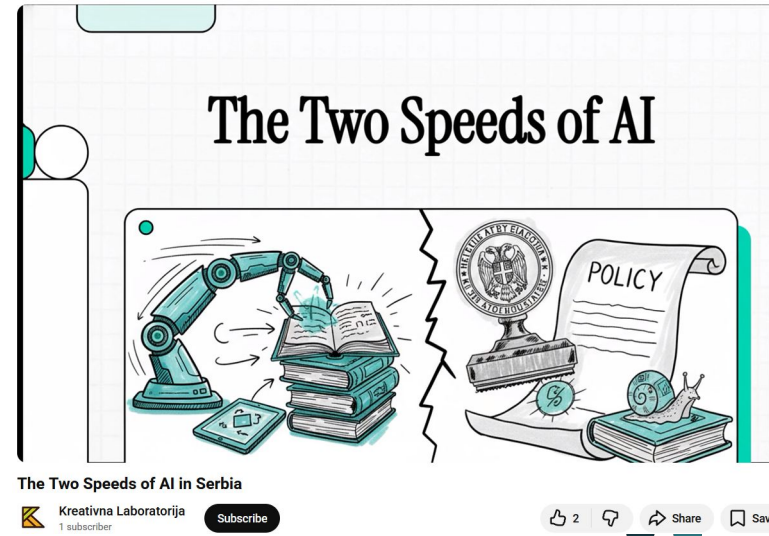

Prvi istraživački rezultati: „Dve brzine veštačke inteligencije“

Iako se AI značajno koristi u profesionalne svrhe od strane pojedinaца, veoma su prisutna etička pitanja za čije rešavanje u najvećoj meri nedostaje institucionalni okvir i kapaciteti.

Istraživanje je identifikovalo duboki raskorak između lične inicijative i institucionalne pripremljenosti u Srbiji.

„Dve brzine veštačke inteligencije“ opisuje raskorak između brzog individualnog eksperimentisanja i sporog institucionalnog upravljanja: dok pojedinci koriste AI za produktivnost, organizacije zaostaju u definisanju etičkih i pravnih okvira.

* Izvor video zapisa: Google NotebookLM

Ethical Use of Artificial Intelligence in Digital Transformation and Cultural Heritage

1. Executive Summary

This report presents findings from the national survey “*Questionnaire on the Ethical Use of Artificial Intelligence (AI) in Processes of Digitisation and Digital Transformation*”, conducted in Serbia as part of the broader Safeguard-DH initiative, <https://safeguard.kreativalab.org/>. The analysis explores the current state of digital transformation in cultural and academic institutions, the extent of AI adoption, ethical awareness, and governance readiness. It also provides evidence-based recommendations for strengthening responsible AI implementation in the cultural heritage sector.

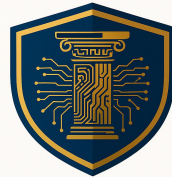
Preporuke

Sve navedeno sugerije da smo spremni da uključimo AI u digitalne procese, ali traži se **systemska podrška** kako bi se izbeglo ad hoc i neetičko korišćenje, naročito u radu sa osetljivim kulturnim, ličnim i autorskim sadržajima.

Sa stanovišta etičke upotrebe AI u digitalizaciji nasleđa i digitalnoj transformaciji, rezultati ističu sledeće akcente:

- razvoj jasnih politika korišćenja AI,
- standardizaciju praksi transparentnosti,
- sistematske programe obuke,
- jačanje kapaciteta za zaštitu privatnosti i autorskih prava,
- i uključivanje pitanja ekološkog uticaja u strategije digitalizacije.

Safeguard-DH

RESPONSIBLE · PARTICIPATORY · ETHICAL

AI in Digitalization of Cultural Heritage

Hvala na pažnji! Pitanja ili komentari?

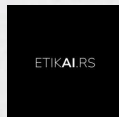
<https://safeguard.kreativalab.org>

REINFORCING
Grantee

Kreativa Lab

ETIKAI.RS

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the REA. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

**Funded by
the European Union**